

Рецензия

от проф. д-р ик.н. Стефка М. Коева,

катедра „Икономика и управление на здравеопазването“, Медицински университет
„Проф. д-р Параскев Стоянов“-Варна

Относно: Обявен конкурс за академичната длъжност **професор** към Медицински университет-Варна по научната специалност **„Организация и управление извън сферата на материалното производство (в здравеопазването)“**, в професионално направление 3.7. Администрация и управление, област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, обявен в ДВ, бр. 36 от 27.04.2018 за нуждите на катедра **„Икономика и управление на здравеопазването“** към Факултета по обществено здравеопазване.

Рецензията е изготвена въз основа на заповед № Р-109-109-279/30.05.2018 г. на Ректора на Медицински университет - Варна за състава на Научното жури по процедурата на горепосочения конкурс и съгласно заповед Р-109-508/27.07.2018 г. на Ректора на Медицински университет, с която са определени задълженията на членовете на журито по представяне на рецензии и становища.

В обявения конкурс участва един кандидат, **доц. Антония Славчева Димова-Йорданова, д.м.**, преподавател в катедра **„Икономика и управление на здравеопазването“** към МУ-Варна. Кандидатката е представила необходимите документи за конкурса, предвидени в Закона за развитие на академичния състав, Правилника към него и Правилника за развитие на академичния състав на МУ-Варна.

I. Обобщено представяне на кандидатката

Доц. Антония Димова е възпитаник на Медицински университет – Варна, където получава висшето си образование в първия випуск на първата в страната специалност **„Здравен мениджмънт“** през 1998 г (със степен **„магистър“**). Професионалната ѝ академична кариера започва на 1.08.1999 г. и изцяло протича в катедра **„Икономика и управление на здравеопазването“** във Факултета по обществено здравеопазване. Последователно е асистент (1999-2003), старши асистент (2003-2006) и главен асистент (2006-2008). През 2005 г. успешно защитава дисертация и придобива образователната и научна степен **„доктор“** по специалност: 03.01.53 **„Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“**. Темата на докторската ѝ работа е **„Управление на качеството на болничната дейност в България: подходи и възможности за осъществяване.“** През 2008 г. е избрана за доцент по специалност: **„Организация и управление извън сферата на материалното производство (в здравеопазването)“**. Доц. Димова има придобита специалност по **„Медицинска информатика и здравен мениджмънт“**.

Ангажираността на кандидатката в научни форуми и изследователски проекти включва участието ѝ като експерт за България в екипа на Европейската обсерватория за здравни системи и политики и OECD (2017), State of Health in the EU, European Commission/DG Santé; експерт за България в екипа на Optimity Advisors и EHMA (2017);

Health system performance assessment –integrated care assessment, European Commission – Consumers, Health, Agriculture and Food Executive Agency (CHAFAEA), консултант на Световна банка по проект за анализ на хоспитализациите в България (Analysis of service delivery using hospital data led by Técnicas de Salud, S.A. Spain) – 2013 г. Други проекти с нейно участие са „Домашни грижи за независим и достоен живот“ на БЧК, Министерство на труда и социалната политики, Министерство на здравеопазването, Швейцарски червен кръст, изпълнител „Глобал Адвайзърс“ АД (2016-2017); ICARE4EU Иновативни грижи за хора с множество хронични заболявания в Европа, Европейска комисия (2013-2014); Joint Action on Health Workforce Planning and Forecasting (Общи действия за планиране и прогнозиране на човешките ресурси в здравеопазването) на Европейската комисия; Здравни системи в преход: България, Европейска обсерватория за здравни системи и политики (2011-2013 и 2017-2018) и пр. Участвала е в десетки международни и национални научни конгреси, конференции и семинари.

В представените по конкурса документи липсва информация за по-широката обществена и професионална ангажираност на доц. Димова в рамките на МУ, на общинско и регионално, както и на национално равнище, част от която ми е известна по силата на това, че съм била ръководител на катедрата, в която тя работи (например, не е посочено участието ѝ като експерт в работни групи за оценка на здравните технологии към Националния център по общественото здраве и анализи). Това в известна степен подценява ролята ѝ на експерт, консултант и организатор на различни прояви, роля, която тя в действителност изпълнява. Неоснователно е пропуснат и фактът, че доц. Димова е член на екипа, удостоен през 2013 г. с колективната награда на Община Варна за научни постижения в областта на обществените науки за книгата „Bulgaria: Health System Review. Health Systems in Transition“.

II. Учебно-преподавателска дейност

Доц. Антония Димова участва в обучение на студенти от специалностите „Здравен мениджмънт“ (ОКС „бакалавър“ и „магистър“), „Здравни грижи“ (ОКС „магистър“), „Фармацевтичен мениджмънт“ (ОКС „магистър“), „Рехабилитация, морелечение, уелнес и спа“ (ОКС „магистър“) в Медицински университет-Варна, като води лекции и упражнения по дисциплините: *Основи на управлението в здравеопазването; Лидерство в здравните организации; Управление на качеството в здравеопазването и Здравно-политически анализи.* Учебната ѝ натовареност далеч надхвърля изисквания норматив. Била е научен ръководител на над тридесет дипломанти. Ръководи пет докторанти, някои от които са във финалната, предзащитна фаза на докторантурата си.

III. Основни констатации и оценки относно научните трудове, научните и научно-приложните приноси кандидатката

Доц. Антония Димова участва в настоящия конкурс за академичната длъжност „професор“ с 28 пълнотекстови научни публикации, от които един самостоятелен (хабилитационен) труд (175 с.); 4 участия в колективни монографии и книги, всички на английски език и публикувани в чужбина (27 с); 16 статии, 5 от които са на английски в списания с импакт фактор или импакт ранг, 4 в реферирани периодични издания на английски език и 7 в национални списания на български език (83 с.); 6

публикации в сборници и други непериодични издания (53 с.) и едно участие в колективен учебник (39 с.). От представените публикации 13 са на български и 15 – на английски език. Кандидатката е самостоятелен автор на 6 от публикациите, първи автор на 5, втори автор на 5 (от които 2 като научен ръководител на студентски разработки) и трети и следващ автор - на 9 от заглавията (от които 3 като научен ръководител на студентски разработки). Издирени и документирани са 201 цитирания на разработки с нейно участие в български издания, 971 цитирания на разработки с нейно участие в *Google Scholar*, 33 в *Scopus* и 31 – в *Web of Science*. Има публикувани статии в международно признати списания с общ импакт фактор от 4.349. Антония Димова е рецензент на ред научни списания, като *Social Science & Medicine*; *Journal of Pharmacy and Pharmacology*; *Journal of US – China Medical Science*; *International Journal of Integrated Care*; *Scandinavian Journal of Public Health*; *Scripta Scientifica Salutis Publicae* и *Здравна икономика и мениджмънт*.

Разпределени по области на научно знание, публикациите изглеждат така:

- В направление *Организация и управление на здравеопазването и здравна политика* (тук се включват хабилитационният труд и преобладаващият брой публикации);
- В направление *Управление на качеството в здравеопазването* (публикации 2, 7, 13, 20 и 26);
- В направление *Управление на човешките ресурси в здравеопазването* (5 и 21)

В първото направление, *Организация и управление на здравеопазването и здравна политика*, самостоятелната монографична работа в голяма степен обобщава многогодишни усилия и публикации на кандидатката, затова и акцентът в настоящата рецензия е поставен именно върху нея. Оценени са накратко и участията в колективните монографии и книги и тази част от статиите, които не са пряко свързани с монографичната разработка.

Монографията на доц. Антония Димова, озаглавена *Системата на финансиране на здравеопазването в България*, предлага внимателен, многоаспектен и задълбочен поглед върху икономическата сърцевина на здравната система, финансирането. Тя съдържа анализ на еволюцията на модела на финансиране, облика на съвременната му (от последното десетилетие) форма и, накрая, оценка на постиженията и слабостите на този модел. В съответствие с тази логика е и структурата на работата: *Глава първа* е постановъчна, тя уточнява теоретичната рамка, „скелето“ на изследването. В *Глава втора* поетапното развитие на системата се проследява в опит да се открият корените на проблеми и практики, безпокоящи ни днес. *Глава трета* предлага описание и анализ на устройството и начина на функциониране на финансирането на здравната система през последния период, от началото на настоящия век, но главно след 2008 г. *Глава четвърта* е посветена на диагнозата на ефектите от съвременния вариант на модела на финансиране върху постигането на целите на ефективност, равнопоставеност и дългосрочна устойчивост. *Заключението* обобщава находките на диагнозата и ги поставя в контекста на по-широко очертаване на силните и слаби страни на системата.

Въпреки че първите две глави си имат своя резон и са напълно оправдани и подходящо развити, сърцевината на разработката са *Глава трета* и *Глава четвърта*. Удачно *Глава трета* е наречена „Архитектура на системата на финансиране“. „Архитектура“ е такова описание на дадена система, което позволява да бъде обхваната и разбрана нейната структура и поведение. В съответствие с това Антония Димова проследява и анализира най-напред основните участници - (НЗОК, Министерството на здравеопазването, професионалните организации и пациентите) и техните роли. Тук се предлага и мащабна и задълбочена емпирична и аналитична оценка на финансовите потоци, показани са тенденциите на здравните разходи и приходи, особеностите на разпределението на средствата и начините на заплащане на доставчиците на здравни услуги. А *Глава четвърта* съдържа диагнозата на авторката за финансовата стабилност на системата, (не)способността ѝ да оказва защита по равнопоставен, ефективен и устойчив начин, поупателната ѝ ефективност и пр.

В последните две части на разработката, както и в заключението, се изявяват най-вече силните страни и достоинства на авторския стил на изследване. Концептуалното представяне и анализът на системата са многопластови и детайлни, което позволява авторката да изяви своята ерудираност, компетентност и, което е особено важно, способност за критична оценка. Емпиричната рамка на анализа инкорпорира подходи и аспекти на различни науки и се отличава с интердисциплинарност. Състоянието и тенденциите са проследени за един сравнително дълъг период и са изведени до настоящия момент на фона на глобалните и европейски процеси. Международната сравнимост се основава на богатство от данни, извлечени от разнообразни авторитетни източници: издания на СЗО, Световната банка, Международната банка за реконструкция и развитие, НСИ и пр. Информацията е синтезирана и информативно представена в множество таблици и графики. Общото оформление – език, стил на изложение и подреденост – е ясно и с отлично качество. При това, книгата е написана на английски език, което гарантира по-голямата ѝ видимост и заслужено присъствие сред международната аудитория. Отличният финален резултат в крайна сметка отразява нелекия и вълнуващ процес на навлизане и задълбочаване на знанието за една толкова сложна сфера на живота, долавяне и интерпретиране на функционалните и причинно-следствените връзки и зависимости, обобщаване на изобилието от данни и извеждането на обосновани заключения.

Приносните моменти, „добавената стойност“ на монографията и на статиите, посветени на здравната реформа и здравната политика, към здравно-икономическата и здравно-политическата литература могат да бъдат очертани така:

- Предложено и обосновано е разбиране на финансирането на здравеопазването като сложна система със своя „архитектура“ - такава фундаментална организация на системата, която включва компонентите; взаимоотношенията между тях; правилата, определящи тези взаимоотношения; връзката им с околната среда, както и принципите, ръководещи дизайна и еволюцията на системата.

- Концептуално е разгънат и аргументиран моделът на взаимозависимостта между достъпа до здравеопазване, разходите, качеството на здравните услуги и необходимите характеристики на финансиращата система.

- Извършен е цялостен многопластов анализ на еволюцията на системата на здравно финансиране в България, като фокусът е върху спецификата през отделните етапи, функциите и вътрешните взаимозависимости, както и влиянието на системата на финансиране върху процесите и резултатите на здравеопазването.

- Обосновано е разбирането за значението на „политическата икономия“, т.е. на начина, по който системата на финансиране законодателно и институционално се установява, ръководи и променя. В тази връзка е сполучливо е аргументирана тезата, че повечето проблеми и неуспехи на финансирането на здравеопазването от гледна точка на финансовата стабилност, справедливостта, финансовата защита и ефективността се дължат най-вече на непропорционалното и неадекватно разпределение на правата и отговорностите в системата. Оттук са обосновани и предложения за промяна в системата на финансиране.

- Предложен е дългосрочен анализ на здравната реформа и здравната политика в България, като в центъра на вниманието са детерминиращите фактори и ефектите върху здравната система. В тази връзка са обосновани насоки и конкретни мерки за развитие, както в съдържателно отношение, така и по отношение на политическия процес. Анализирани са и конкретни секторни политики, като лекарствена политика и политика в областта на доброволното здравното осигуряване.

Управлението на качеството в здравеопазването представлява самостоятелно направление на научните разработки на Антония Димова, нещо повече, това е съществен елемент и на преподавателския профил на кандидатката. В тази посока, постиженията, научните и научно-приложни приноси се свеждат до следното:

- Предложен е инструментариум за оценка на безопасността за пациентите, като се анализират факторите, които я предопределят, ключовите организационни условия и управленски инструменти за осигуряването ѝ. Разработена е методика за анализ на управленската практика и организационната среда във високорискови за възникване на неблагоприятни събития за пациентите болнични структури, като начин за оценка на безопасността.

- Изследвани са ефектите върху повишаване на качеството на предоставяните услуги и на качеството на живот от приложението на интегриран модел за представяне на здравни и социални услуги на хронично-болни, полиморбидни пациенти. Изведени са основните характеристики, процеси и видове дейности на модела, които го правят пациент-центриран.

В направлението *Управление на човешките ресурси в здравеопазването* се предлага трактовка на съществен, но недостатъчно застъпен, особено в управленската практика

на човешките ресурси у нас, проблем – за връзката между здравето и сигурността на хората на работното им място, социалната отговорност на мениджърите към сътрудниците им и формиране на определени организационни характеристики на организацията, които са предпоставка за нейния успех. Тук може да се формулира следното постижение с практико-приложна значимост:

- Понятията за сигурност и безопасност са развити от гледна точка на предоставянето и управлението на здравословна трудова среда. В тази връзка се извежда необходимостта от разширяване на безопасни и здравословни трудови условия, влияещи не само върху физическото състояние на хората от организацията, но и върху психическото им и социално благополучие.

В обобщение, задълбочеността и систематичността на анализа, компетентността и експертизата, демонстрирани най-вече в монографичния труд, са доказателства за потенциала, притежаван от доц. Антония Димова. Препоръката ми е да продължи и доразвие тези безсъмнени качества главно в две посоки. *Първо*, в разширяване на публикационната дейност с повече самостоятелни разработки, предлагани в авторитетни международни списания с импакт фактор – това ще я утвърди като автор със собствена тежест, международно разпознаваем и признат. *Второ*, натрупаният опит и научен капацитет на доц. Димова ни дава основание да очакваме с нетърпение активната ѝ по-нататъшна изява с прескрипции и препоръки за реални ефективни действия в областта на здравната политика.

IV. Заключение

Като оценявам всички материали, представени за участие в настоящия конкурс, личните впечатления от професионалното развитие на кандидатката доц. Антония Димова, д.м., качествата на изследователската ѝ работа, научните ѝ изяви, отличната преподавателска активност, авторитета ѝ на утвърден специалист и експерт и несъмнения потенциал за по-нататъшна интензивна публикационна дейност, мога с убеденост да дам **положителна оценка** и да предложа на уважаемото научно жури **да избере доц. Антония Димова-Йорданова, д.м.** за академичната длъжност „професор“ по научната специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство (в здравеопазването)“, в професионално направление 3.7. Администрация и управление, област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, за нуждите на катедра „Икономика и управление на здравеопазването“ към Факултета по обществено здравеопазване на Медицински университет-Варна.

15 август, 2018 г.

Подпис:

/Проф. Стефка М. Коева, д-р .ик.н./